

До разової спеціалізованої вченої ради
Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Гловюк Ірини
Василівни на дисертацію Бєсєди Ганни Вікторівни на тему: «Судове
контрольне провадження у досудовому розслідуванні» на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що трансформації чинного кримінального процесуального законодавства України свідчать про збільшення повноважень слідчого судді, а практика їх застосування – про складнощі, що виникають при тлумаченні норм КПК України, зокрема, щодо можливості залишення скарги / клопотання без розгляду, активності слідчого судді, меж пізнання при розгляді та вирішенні питань, винесених на розгляд слідчого судді тощо. Зважаючи на те, що ця проблематика актуалізувалася з прийняття КПК України 2012 року, вже є ряд праць, присвячених: судовому контролю; повноваженням слідчого судді; функціональній спрямованості діяльності слідчого судді; конституційним засадам кримінального провадження в діяльності слідчого судді; реалізації окремих груп повноважень слідчого судді (щодо слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, розгляду та вирішенню скарг); застосування слідчим суддею практики Європейського суду з прав людини тощо. Проте, все ще залишаються невирішеними з позицій доктрини та практики ряд теоретичних та практичних питань, у тому числі у розрізі концептуалізації проваджень за участі слідчого судді у досудовому розслідуванні. Отже, це свідчить про наукову та практичну актуальність та перспективність цієї

проблематики. Крім того, актуальність заявленої тематики підкреслюється виконанням дисертаційного дослідження в межах плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, а саме в межах фундаментального наукового дослідження: «Теоретичні основи якості кримінального процесуального законодавства України» (№ державної реєстрації УкрІНТЕІ 0117U000284).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість.

Дисертаційне дослідження є одним із небагатьох комплексних системних досліджень судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні у сучасній доктрині. Відповідно, автором вірно сформульована мета та завдання дослідження, які досягнуті в результаті дослідження.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Серед них особливо слід виділити такі: визначено загальні теоретичні положення судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні; аргументовано доцільність закріплення альтернативної підсудності в разі подання скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування та заяв у порядку ст. 206 КПК України; визначено підстави для повернення клопотання, з яким звертаються до слідчого судді; для забезпечення оперативності та ефективності судового контролю обґрунтовано потребу визначення строків розгляду всіх заяв, клопотань, що надходять до слідчого судді; виокремлено п'ять «стадій» судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні; визначені загальні «передумови», за яких є можливим розгляд слідчим суддею по суті клопотання, заяви або скарги; доведена необхідність розширення повноважень суду

апеляційної інстанції при прийнятті рішень за результатами розгляду скарги на ухвали слідчих суддів та переліку ухвал, які можуть бути оскаржені.

Важливим є і удосконалення теоретичних положень щодо: визначення поняття «судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні», його форм, видів та критеріїв для класифікацій; доцільності визначення законодавцем у процесуальному законі більшої варіативності при вирішенні питань, віднесених до повноважень слідчого судді, та регламентування права слідчого судді залишити подану скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування без розгляду у випадку неявки особи, яка їх подала; удосконалення наукових обґрунтувань позиції про те, що слідчий суддя є активним суб'єктом судового контрольного провадження та доведення, що активність слідчого судді повинна бути спрямована не на підтвердження або спростування доказів, наданих суб'єктами доказування, а на з'ясування обставин, встановлення яких є необхідним для розгляду заяви, клопотання або скарги по суті та ухвалення законного, обґрунтованого та вмотивованого процесуального рішення. Важливою є і пропозиція внести зміни до КПК України та надати права слідчому судді при розгляді всіх клопотань, заяв або скарг за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка або дослідити будь-які матеріали кримінального провадження. Удосконалено й наукові розробки, спрямовані на вдосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства й практики його застосування щодо визначення суб'єктів, які мають право звертатись зі скаргою на ухвалу слідчого судді, запропоновано законодавчо закріпити у п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК України право особи, яка не є учасником кримінального провадження, на апеляційне оскарження постановленої слідчим суддею ухвали, якою обмежено права, свободи чи інтереси особи.

Слід позитивно оцінити також розвиток автором: наукової аргументації щодо необхідності участі потерпілого під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу підозрюваному з обґрунтуванням необхідності

закріплення в КПК України положення про те, що неприбуття потерпілого в судові засідання з розгляду питання про застосування запобіжного заходу підозрюваному не є перешкодою для його розгляду; доктринальних позицій щодо класифікації кримінальних процесуальних рішень у судовому контрольному провадженні.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, коректною методологією, належною теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Нормативно-правову базу дисертаційного дослідження становлять: Конституція України, міжнародно-правові акти, КПК України та інші акти законодавства України.

Теоретичну базу дисертації склали наукові роботи вчених у галузі кримінального процесу та інших юридичних галузей науки. Автором проаналізовано та використано достатню кількість доктринальних джерел з кримінального процесу та інших галузей юридичної науки.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали: методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції; історико-правовий метод; діалектичний метод; статистичний метод; системно-структурний метод; методи моделювання та абстрагування; метод узагальнення.

Емпіричну базу становлять узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, узагальнення судової практики Верховного суду України та інших судів України, рішення

Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, апеляційних та місцевих судів, ухвали слідчих суддів, власний досвід діяльності авторки на посаді слідчого судді.

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що включають в себе 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Розділі 1 – «Сутність судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні» - досліджено такі питання: генеза розвитку законодавства та наукових поглядів щодо судового контрольного провадження; поняття, форми та загальні положення судового контрольного провадження; цілі, завдання і значення судового контрольного провадження; суб'єктний склад судового контрольного провадження; структура судового контрольного провадження. Авторкою здійснено періодизацію інституту судового контролю. Сформульовано визначення, що «Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні - це процесуальна діяльність слідчого судді з метою здійснення контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб у кримінальному провадженні при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та при вирішенні інших питань, контроль за здійсненням яких віднесено до повноважень слідчого судді». У цьому розділі розмежовано форми і різновиди судового контрольного провадження, змодельовано та розкрито мету та завдання судового контрольного провадження, надано визначення та виокремлено суб'єктів судового контрольного провадження. Авторкою слушно вказується, що можна виокремити п'ять стадій судового контрольного провадження: 1) стадія вирішення питання щодо можливості здійснення судового контролю за відповідним зверненням суб'єктів кримінального

провадження; 2) стадія організації розгляду звернення; 3) стадія розгляду по суті скарги, заяви або клопотання; 4) стадія прийняття рішення за результатами розгляду клопотання або скарги; 5) стадія виконання рішення.

Розділ 2 – «Доказування в судовому контрольному провадженні у досудовому розслідуванні» присвячено дослідженню: предмету доказування в судовому контрольному провадженні; пізнавальних дій у судовому контрольному провадженні. Авторкою сформульовано визначення предмета доказування в судовому контрольному провадженні у досудовому розслідуванні, поділено його на загальний та спеціальний, виокремлено особливості предмету доказування в судовому контрольному провадженні.

Слід підтримати виділені загальні умови, за яких можливий розгляд по суті поданого клопотання, заяви або скарги: дотримання правил підсудності, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинене кримінальне правопорушення; відсутність направлено до суду обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності; відсутність ухваленого рішення про закриття кримінального провадження; подання клопотання в межах встановлених КПК строків досудового розслідування; наявність у особи процесуального права на звернення з клопотанням, заявою або скаргою до слідчого судді; наявність у слідчого судді повноважень на розгляд поданого клопотання, заяви або скарги. Виваженою є і доведена позиція, що слідчий суддя є активним суб'єктом у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування, але активність слідчого судді повинна бути направлена не на підтвердження або спростування доказів, наданих суб'єктами доказування, а на з'ясування обставин, встановлення яких є необхідним для розгляду заяви, клопотання або скарги по суті та ухвалення законного, обґрунтованого та вмотивованого процесуального рішення. Офіційний опонент підтримує думку щодо потреби внесення змін до КПК України щодо надання права слідчому судді при розгляді будь-яких клопотань,

заяв та скарг за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка або дослідити будь-які матеріали кримінального провадження.

У Розділі 3 – «Кримінальні процесуальні рішення в судовому контрольному провадженні у досудовому розслідуванні» розглянуто: поняття, різновиди та значення кримінальних процесуальних рішень у судовому контрольному провадженні; проблемні питання оскарження рішень, ухвалених в судовому контрольному провадженні.

Авторкою сформульовано визначення кримінального процесуального рішення в судовому контрольному провадженні в стадії досудового розслідування, наведено систему ознак таких рішень, їх властивостей, здійснено їх класифікацію: за функціональним призначенням; залежно від участі сторін у кримінальному провадженні: залежно від ініціативи суб'єктів кримінального провадження; залежно від форми судових рішень; залежно від права на оскарження.

Слід підтримати думку, що передумовами здійснення права на апеляційне оскарження рішень слідчого судді в судовому контрольному провадженні на досудовому розслідуванні та «умовами» прийнятності скарги є: подання скарги суб'єктом, який має право звернутись до суду зі скаргою на ухвалу слідчого судді; подання скарги на ухвалу слідчого судді, що підлягає оскарженню; дотримання строку, встановленого для подання скарги; дотримання вимог, визначених кримінальним процесуальним законом щодо форми та змісту апеляційної чи касаційної скарги.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження законодавства та розвитку доктрини щодо судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні; правотворчій діяльності – для удосконалення положень чинного

кримінального процесуального законодавства; правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності в тлумаченні та застосуванні кримінального процесуального законодавства в частині судового контрольного провадження; навчальному процесі – при викладанні курсу кримінального процесу та суміжних дисциплін у закладах вищої освіти, підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з кримінального процесу.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових працях, п'ять з яких – наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України та одна наукова стаття опублікована у закордонному виданні, а три – тези доповідей і повідомлень на наукових і науково-практичних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача офіційним опонентом не виявлено.

Реального або потенційного **конфлікту інтересів** у офіційного опонента ні стосовно здобувача, ні стосовно наукового керівника – немає, ми не є близькими особами.

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження. Зокрема:

1. На думку офіційного опонента, некоректними та недоречними є посилання у дисертації на іноземні російськомовні публікації. Крім того, дослідження проблематики судового контрольного провадження у розрізі законодавства СРСР не є логічним, зважаючи на відсутність верховенства права та зневагу до прав людини у цій державі.

2. Авторка у вступі звертає увагу на те, які дисертаційні дослідження підготовлені за тематикою, суміжною з темою дисертації. Разом з тим, доречно було б перелічити назви усіх дисертацій з 2012 року з зазначеної проблематики для того, щоб точніше відобразити стан дослідження проблеми. При цьому авторкою не згадано останні наукові напрацювання з цієї проблематики, зокрема, дисертації Д.А. Бялковського «Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді» (Одеса, 2021) та В.С. Могили «Повноваження слідчого та слідчого судді при поданні, розгляді та вирішенні клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій» (Одеса, 2021). Деякі прізвища та ініціали вчених, які займалися науковим пошуком за темою дисертації, вказані неправильно (зокрема, І.І. Зарева, М.А. Макаров, О.Ю. Костюченко, В.М. Трофименко).

3. У аспекті наукової новизни у рубриці «вперше» автором зазначено (с. 24): «сформульовано поняття предмету доказування у судовому контрольному провадженні, виокремлені особливості предмету доказування у судовому контрольному провадженні та визначені загальні «передумови», за яких є можливим розгляд слідчим суддею по суті клопотання, заяви або скарги». Разом з тим, питання локального предмета доказування, до якого відноситься і предмет доказування у судовому контрольному провадженні, ґрунтовно досліджені у працях Ю.П. Аленіна, Т.В. Лукашкіної, М.М. Стоянова, А.С. Степаненка, А.Р. Туманянц, О.Г. Шило, В.А. Завтура, І.В. Гловюк, В.С. Могили, у тому числі з формулюванням поняття предмету доказування, тому ці положення навряд доречно було формулювати у рубриці «вперше».

4. На с. 52 автором сформульовано визначення: «Судове контрольне провадження – це процесуальна діяльність слідчого судді з метою здійснення контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб у кримінальному провадженні при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та при вирішенні інших питань, контроль за здійсненням яких віднесено до повноважень слідчого судді». Разом з тим, офіційний опонент не

може підтримати таке визначення. Адже процесуальне провадження не може охоплювати діяльність виключно одного учасника кримінального провадження, яким у даному випадку є слідчий суддя. Зважаючи на те, що судове контрольне провадження є елементом кримінального провадження, відповідно, при його визначенні мають бути враховані сутнісні ознаки кримінального провадження. І хоча п. 10 ст. 3 КПК України, визначаючи кримінальне провадження, не зазначає суб'єктів, визначення кримінального судочинства, сформульоване у рішенні Конституційного Суду України № 6-рп/2001, враховує також «діяльність інших учасників кримінального процесу - підозрюваних, обвинувачених, підсудних, потерпілих, цивільних позивачів і відповідачів, їх представників та інших осіб з метою захисту своїх конституційних прав, свобод та законних інтересів». Отже, у визначенні мала б бути врахована діяльність інших учасників судового контрольного провадження. Тим більше, що надалі, у підрозділі 1.4., авторка вже розглядає склад суб'єктів судового контрольного провадження.

5. Неможливо погодитись з твердженням авторки на с. 73 дисертації, що «Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року вперше в історії кримінального процесуального законодавства регламентував інститут сторін кримінального провадження». Термін «сторони» був і у КПК 1960 року (ст.ст. 16-1, 88 та ін).

6. На с. 82 та ін. дисертації авторкою досліджується питання зловживання процесуальними правами стороною захисту. Зважаючи на те, що сторона захисту здійснює у кримінальному провадженні функцію захисту, реалізує право на захист, така термінологія не є застосовною. Для діяльності сторони захисту характерним є загальнодозвільний тип правового регулювання, а отже, не є будь-яким порушенням використання засобів, прямо не заборонених законом, і лише сторона захисту вправі вирішувати, які з цих не заборонених законом засобів є тактично доречними. Право на захист у кримінальному провадженні в принципі не має меж, щоб можна було стверджувати про вихід за ці межі. Ця концепція детально обґрунтована у статті, де офіційний опонент є співавторкою (Гловюк І., Дроздов О., Завтур В., Дроздова О. Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні: питання релевантності концепції. Право України.

2022. № 6. С. 90-116.). Відповідно, ні за яких умов не може бути підтримана пропозиція «щодо необхідності доповнення КПК статтею, яка б регламентувала порядок усунення за рішенням слідчого судді захисника від участі в кримінальному провадженні захисника, якщо він, зловживаючи своїми правами перешкоджає встановленню істини» (с. 84), зважаючи на те, що активна позиція захисника стороною обвинувачення та судом нерідко суб'єктивно оцінюється саме як зловживання правом, і таке усунення є непропорційним втручанням у реалізацію права на захист та неповагою до міжнародного стандарту ефективності захисту.

7. На с. 141 дисертації авторка зазначає: «що навряд чи законодавець «забув» зазначити слідчих суддів у ч. 2 ст. 89 КПК як суб'єктів оцінки доказів з точки зору їх очевидної недопустимості, оскільки надання повноважень слідчим суддям щодо визнання доказів недопустимими суперечило б меті та завданням судового контролю». З таким твердження погодитись неможливо, адже, по-перше, оцінка доказів ніяк не суперечить меті та завданням судового контролю, і саме на підставі доказів слідчий суддя приймає рішення щодо можливості обмеження прав і свобод або оцінки наявних обмежень / порушень, по-друге, ст. 94 КПК України прямо визначає слідчого суддю як суб'єкта оцінки доказів, у тому числі за критерієм допустимості.

8. Висновки дисертації, хоча і є доволі ґрунтовними, сформульовані (частково) у вигляді опису зробленої роботи, а не у формі висновкових суджень, що недопустимо для такого роду робіт.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Беседи Ганни Вікторівни на тему «Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених нею досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки.

Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, дисертація свідчить про те, що здобувач оволоділа методологією наукової діяльності.

Дисертація Беседи Ганни Вікторівни на тему «Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 № 341), а її автор – Беседа Ганна Вікторівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової роботи
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Ірина ГЛОВІУК